

Sunday, July 01, 2012
12:08 PM

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფორმირების თანამედროვე პრინციპები

სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე პროცესების ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ქვეყნის სამეურნეო სისტემის ეფექტიანობის მნიშვნელოვანი ამაღლება, რაც მოითხოვს ტერიტორიული ერთეულების განვითარებისათვის საჭირო ახლებურ, სიღრმისეულ მიდგომებს. როგორც ცნობილია, მეურნეობა – ესაა სისტემა განსაზღვრული ასევე ტერიტორიულ ჭრილში, აქედან კი შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ამ სისტემის ეფექტური ფუნქციონირება მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მისი ცალკეული ელემენტების რთული ტერიტორიული ურთიერთკავშირისაგან. ქვეყნის სამეურნეო სისტემის ჩარჩო-ებში შესაძლოა არსებობდეს სხვადასხვა წარმონაქმნები, საიდანაც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია – ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა (ტრს).

ქვეყნის სამეურნეო სისტემა ესაა მაღალი რანგის ეკონომიკური სისტემა, რომელმაც შესაძლოა გააერთიანოს (მოიცვას) უფრო დაბალი რანგის ტერიტორიულ სოციალურ-ეკონომიკური სისტემები (მათ შორის ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემა). ამგვარად, ქვეყნის სამეურნეო სისტემების ეფექტიანი ფუნქციონირება დამოკიდებულია როგორც ცალკეული რაიონების (ადმინისტრაციული) ან რეგიონების საქმიანობის შედეგებისა და სხვადასხვა ეკონომიკურ-ტერიტორიული წარმონაქმნებისაგან, ისე მათ შორის არსებული თავისებურებებისა და მოქმედებათა ინტენსიურობისაგან.

ეკონომიკური თვალსაზრისით ეფექტიანობა შეიძლება გაიგივებულ იქნას რაციონალურობის გაგებასთან და ასახავდეს სამეურნეო სუბიექტების უნარს აწარმოოს განსაზღვრული ოპტიმალური პროდუქტი მოცემულ დროში, მოცემული საშუალებების გამოყენებით. აქ დასაშვებია გამოირჩეოდეს ორი ძირითადი ურთიერთდაკავშირებული თავისებურება, ესაა: სიჩქარე და მოქმედების მიზანმიმართულება, ხოლო ძირითად მაჩვენებლად განხილულ იქნას დამოკიდებულება (ფარდობითობა) დანახარჯებსა და სამეურნეო საქმიანობის შედეგად მიღებულ ეფექტიანობას შორის.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის განვითარება უნდა ემყარებოდეს შემდეგ ძირითად მაჩვენებლებს: 1) არსებული რეკრეაციული რე-

სურსული პოტენციალი (ბუნებრივი და ისტორიულ-კულტურული რესურსები); 2) რეკრეაციული ობიექტების ხარისხი; 3) არსებული ინფრასტრუქტურა; 4) ცალკეული საწარმოო და არასაწარმოო დარგების საქმიანობის სახეები; 5) შრომითი რესურსები და 6) ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების საერთო დონე.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ეფექტიანობა გამოხატავს ურთიერთობებს მოცემულ სისტემასა და მთელი ქვეყნის საზოგადოებას შორის. ასევე, ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებთან ოპტიმალურობის მიღწევის, ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნების, ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებას საზოგადოების მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად, შრომის ტერიტორიულ დანაწილებასა და განვითარების პროცესების ტერიტორიულ ორგანიზაციას.

ქვეყანაში ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფორმირებას საფუძვლად უნდა დაედოს შემდეგი პირობები:

ა) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე რეკრეაციული რესურსების სიმრავლე, მრავალფეროვნება და შედარებით თანაბარი გადანაწილება;

ბ) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე არსებული რეკრეაციული ობიექტების მდგომარეობის ხარისხი და არსებული ინფრასტრუქტურა;

გ) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობის კულტურულ-ეთნოსის ელემენტების სიმრავლე და ისტორიული თანაცხოვრების თავისებურებები;

დ) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე არსებული საერთო ეკოლოგიური მდგომარეობა;

ე) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე პროფილის მიხედვით არსებული საწარმოები;

ვ) ქვეყნის სივრცით ტერიტორიებზე არსებული სოციალური ინფრასტრუქტურა.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფუნქციონირებასა და განვითარებას უნდა ახასიათებდეს შემდეგი ძირითადი ნიშნები:

1) განსახილველი კატეგორიისათვის განვითარების ამოსავალ წერტილად აღებულ უნდა იქნას არსებული რეკრეაციული რესურსების მდგრადი გამოყენების ოპტიმიზმი;

2) სისტემის შემადგენლობის ყველა რეკრეაციული ობიექტი ინტეგრირებული უნდა იყოს

საერთო მიზნებითა და ფუნქციონირების პრინციპებით;

3) სისტემის ყველა წარმომადგენელი დარგი მიზანმიმართული უნდა იყოს შესაბამისად საერთო მიზნების რეალიზაციისაკენ, სადაც გათვალისწინებული უნდა იყოს ადგილობრივი ინტერესები.

4) რომელიმე ერთი ადმინისტრაციული რაიონის რეკრეაციული ობიექტების ეფექტიანობა შესაძლოა შეფასდეს როგორც მთელი სისტემის ერთ-ერთი ნაწილის ეფექტიანი ფუნქციონირება, სადაც მოცემულ პერიოდში გათვალისწინებული უნდა იყოს არსებული შესაძლებლობები და სისტემის შემადგენლობაში შემავალი სხვა ადმინისტრაციული რაიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პირობები;

5) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფუნქციონირება და განვითარება არის კომპლექსური. მისი განსაზღვრისათვის გათვალისწინებულ უნდა იქნას სხვადასხვა ასპექტები და ფაქტორები. განვითარების განსაზღვრისას კომპლექსურობის ბუნება პირდაპირ დაკავშირებულია კომპლექსურობის პრინციპთან, რაც თავისთავად კავშირში უნდა იყოს მთელი ქვეყნის სამეურნეო სისტემის ტერიტორიული ორგანიზაციის საერთო პრინციპთან;

6) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის განვითარება უნდა ექვემდებარებოდეს მოცემულ სოციალურ-ეკონომიკური ფორმაციის ჩარჩოებში მუდმივ ცვალებადობას. მან უნდა ასახოს გარკვეული თანაფარდობა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონესა და ტემპებს შორის, რაც საბოლოოდ გადაწყვეტს საკითხს მიმდინარე და შემდეგი პერიოდის ამ ტერიტორიების ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის.

7) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება უნდა ეფუძნებოდეს იმას, რომ მის შემადგენლობაში შემავალი გარკვეული ტერიტორიები არ უნდა შემოიფარგლოს მარტო რეკრეაციული საწარმოო კომპლექსებით, იგი უნდა აერთიანებდეს არასაწარმოო კომპლექსების მთელ სპექტრსაც. ამიტომ, სისტემის ეფექტიანობის კომპლექსური კვლევის ანალიზმა უნდა მოიცავს სისტემის ფარგლებში არსებული საწარმოო და არასაწარმოო დარგები;

8) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა შესაძლებელია შეითავსოს თავისუფალი ეკონომიკური ზონის რომელიმე სახესხვაობამ ან პირიქით, სისტემის მიერ იქნას შეითავსებული რომელიმე ზონა.

ტერიტორიულ-რეკრეაციულ სისტემაზე გარკვეული ნაშრომები აქვთ გამოქვეყნებული ა.

კოსტროვიცის [1], ვ. პრეობრაჟენსკის [2] და სხვა მკვლევარებს, მაგრამ, ყველა ეს მეცნიერი ტერიტორიულ-რეკრეაციულ სისტემას განიხილავს მხოლოდ რეკრეაციული თვალსაზრისით, სადაც რეკრეაციული რესურსების გამოყენებით ხდება ადამიანის ჯანმრთელობაზე დადებითი ზემოქმედების გამოვლენა. მაგალითად, პოლონელი მკვლევარი, ა. კოსტროვიცა ტერიტორიულ-რეკრეაციულ სისტემას განიხილავს ძირითადად სამი სუბიექტისაგან. ეს სუბიექტებია: 1. რეკრეანტები; 2. ბუნებრივი გარემოს რესურსები, ლანდშაფტის დადებითი ხარისხი, ისტორიულ-კულტურული რესურსები; 3. რეკრეაციის სოციალურ-ეკონომიკური პირობები, რეკრეაციის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი პირობები, რეკრეაციის ტექნიკური პირობები. ა. კოსტროვიცის შეხედულება ემთხვევა ვ. პრეობრაჟენსკის მიერ შექმნილ სისტემას, სადაც, ძირითადი აქცენტები გაკეთებულია: 1. დამსვენებელთა ჯგუფზე; 2. ბუნებრივ-კულტურულ კომპლექსებზე; 3. შიდა ტექნიკურ სისტემებზე; 4. მომსახურე პერსონალზე; 5. მართვის ორგანოზე და ა.შ.

ა. კოსტროვიცის და ვ. პრეობრაჟენსკის სისტემა განსხვავდება ჩვენს მიერ წარმოდგენილი სისტემისაგან, რადგან ჩვენი აქცენტები ძირითადად გაკეთებულია ტერიტორიებზე, სადაც წარმოდგენილია თვისობრივად მაღალი განსაზღვრულობის რეკრეაციული რესურსების, საწარმოო თუ არასაწარმოო დარგების, მოსახლეობის, სოფლის მეურნეობისა და ინფრასტრუქტურის ერთიანობა. გარდა ამისა, ა. კოსტროვიცის და ვ. პრეობრაჟენსკის სისტემის დანერგვა არარეალურია მჭიდროდ დასახლებული ქვეყნის ტერიტორიებზე, რადგან მათ გათვალისწინებული არ აქვთ რეკრეაციის სისტემის ფორმირებისას მოსახლეობის, წარმოებისა თუ არასაწარმოო დარგების ინტერესები და სხვ.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის განვითარებისა და ფუნქციონირების ეფექტიანობის განსაზღვრისათვის მნიშვნელოვანია შედარებითი მეთოდის გამოყენება. მაგალითად, მოცემული რომელიმე რეკრეაციული სისტემის შესაბამისი მონაცემების შედარება ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილში არსებულ რეკრეაციულ სისტემებთან, საიდანაც მიღებულ საინფორმაციო მასალას გაუკვირდეს ღრმა შეფასებები და ობიექტური დასკვნები. ასეთმა დასკვნებმა შესაძლოა შექმნან მნიშვნელოვანი წინაპირობა ქვეყნის სახვადასხვა ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემებს შორის განვითარების დონის გამოთანაბრების რთულ პროცესში. მაგრამ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ყველა

მაჩვენებლის აბსოლუტური თანაფარდობა არ შეიძლება არსებობდეს.

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სფეროში რომელიმე ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემური წარმონაქმნი არ ნიშნავს სხვა ტერიტორიული წარმონაქმნის სოციალურ-ეკონომიკური სტრუქტურების უგულვებელყოფას, რადგან არსებობს განსხვავება საზოგადოების ცხოვრების წესს, წარმოებითი პროცესების, ბუნებრივი რესურსების ტერიტორიულ გამოყენებასა და ადამიანების პირადი მოხმარების ბუნებას შორის.

ბოლო პერიოდის განმავლობაში სულ უფრო მძაფრდება ურთიერთდამოკიდებულება ბუნებასა და გარკვეული ტერიტორიული წარმონაქმნების შიგნით მცხოვრებ როგორც ადგილობრივ მოსახლეობას (ანთროპოგენული ნაწილი), ისე წარმოებით პროცესებს შორის. პრობლემების წარმოშობა და გამწვავება ძირითადად განაპირობა იმან, რომ მაღალია გარემოს დაბინძურების ხარისხი და ბუნების შემადგენელი ელემენტების გამოყენება ძირითადად ხდება არარაციონალურად, არამდგრად საფუძველზე. ამიტომ, არსებული პრობლემების გამოსავლენად უნდა შეიქმნას მოდელის ისეთი ვარიანტი, რომელიც ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის შიგნით რეალურად ასახავს ურთიერთდამოკიდებულებას მასში შემავალ სხვადასხვა ქვესისტემებს შორის და შემდგომში მოინახოს გზები ამ პრობლემების გადასაჭრელად.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა ვითარდება ბუნებრივი კანონებით მაშინაც, კი როცა მისი შემადგენელი ქვესისტემის ელემენტები იქმნება ახლიდან, ან ადამიანის მიერ ხდება მისი ტრანსფორმაცია.

ტერიტორიულ-რეკრეაციულმა სისტემამ დასაშვებია მოიცვას: რეკრეაციის, სოციალური ინფრასტრუქტურის, წარმოებისა და არასაწარმოო დარგების, სოფლის მეურნეობის, მოსახლეობისა და რეკრეანტთა ქვესისტემები.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის საზღვრების ჩამოყალიბებას ძირითადად განაპირობებს მის შემადგენლობაში შემავალი ქვესისტემის ყველა ელემენტი. აქედან, რეკრეაციის ქვესისტემის საზღვრები, სადაც ხდება მისი ფორმირება შესაძლოა სივრცეში არ დაემთხვეს წარმოებითი და სხვა ქვესისტემების საზღვრებს. ამიტომ, რეკრეაციის ქვესისტემას გააჩნია ფუნქციონირების სხვადასხვა მასშტაბი და იგი შეიძლება განხილულ იქნას როგორც: ა) ბუნებრივ-ტერიტორიული კომპლექსი (მნიშვნელოვანწილად ტრანსფორმირებული ანთროპოგენული ზემოქმედებით) და მასთან კავშირში მყოფი ისტორიულ-კულტურული რე-

სურსები; ბ) ქვესისტემა როგორც საფუძველი სხვა ქვესისტემების მატერიალური ელემენტების ფორმირებისა (მნიშვნელოვანწილად როგორც რესურსული ქვესისტემა) და გ) „ბუნებრივი გარემო“ – სხვა ქვესისტემების ფორმირებისა და ფუნქციონირების პროცესში.

მდიდარი რესურსული პოტენციალის არსებობის შემთხვევაში, რეკრეაციული ტერიტორიების ჩამოყალიბებისა და მათში რეკრეაციული საწარმოების ოპტიმალურ განთავსებას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია როგორც რეგიონების, ისე ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საქმეში. ამ საკითხის მნიშვნელობა განსაკუთრებით აქტუალურია მაშინ, როცა ქვეყანაში ხდება წარმოების კონცენტრაციის ადგილების, ურბანიზებული ტერიტორიებისა და მასთან კავშირში მყოფი მოსახლეობის რიცხოვნობის ზრდა. ასეთ შემთხვევაში რეკრეაციული ტერიტორიების როლი ვლინდება ბუნებრივი რესურსების დაცვის, ადამიანის ჯანმრთელობის შენარჩუნების, დასაქმების, უცხოური ვალუტისა და ინვესტიციების მოზიდვის და ა.შ., საერთოდ, ჯანმრთელი ცხოვრების წესის დამკვიდრების საქმეში.

ამჟამად, მსოფლიოში საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ეფექტი მიიღწევა ბევრ წარმონაქმნებში, როგორცაა მაგალითად, რეკრეაციული ზონები, კომპლექსები, კვანძები, ცენტრები და ა.შ. ეს წარმონაქმნები ქმნიან წინაპირობას რათა რაციონალურად მოხდეს ადგილობრივი რესურსების გამოყენება, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა, წარმოების პროცესების ოპტიმიზაცია და მაქსიმალურად იქნას ათვისებული საწარმოო თუ არასაწარმოო ინფრასტრუქტურა.

ქვეყნის რეკრეაციულ-ეკონომიკური რეგიონიზაციის იდენტიფიკაციისათვის შესაძლებელია ტერიტორიული, სტრუქტურული და სხვა კრიტერიუმების გამოყენება. ამ ერთეულების თავისებურება გამომდინარეობს რეკრეაციულ-ეკონომიკური რეგიონიზაციის სახესხვაობიდან, ასევე, მათ ერთეულებში ჩადებული შემადგენლობისაგან.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული ერთეულების შექმნა რეგიონების მიხედვით სხვადასხვა ქვეყანაში ერთმანეთისაგან განსხვავდება. საქართველოში, გამომდინარე მცირე ტერიტორიულობიდან, გეოგრაფიული თავისებურებებიდან, ბუნებრივ-რეკრეაციული და კულტურულ-რესურსული პოტენციალიდან, ადამიანთა ისტორიული თანაცხოვრებიდან, საწარმოო თუ არასაწარმოო დარგების ტერიტორიული განლაგებიდან და მათ შორის არსებული კავშირებიდან, ტერიტორიულ-

რეკრეაციული სისტემა შესაძლებელია დაიყოს 3 საფეხურად, როგორიცაა:

- ა) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა – I საფეხური;
- ბ) ტერიტორიულ-რეკრეაციული ზონა – II საფეხური;
- გ) ტერიტორიულ-რეკრეაციული ცენტრი – III საფეხური.

ამ ტერიტორიული წარმონაქმნების განსაზღვრება შემდგენიარად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

ა) ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა – ეს არის საკმაოდ დიდი მოცულობის ტერიტორიული ერთეული, რომელმაც შესაძლოა მოიცვას რამდენიმე ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული რაიონი, სადაც, თავმოყრილია გარკვეული სპეციფიკის მატარებელი ბუნებრივ-რეკრეაციული და ისტორიულ-კულტურული რესურსები, აქვს ურბანიზებული ტერიტორიების, სამრეწველო თუ არასამრეწველო დარგებისა და ინფრასტრუქტურის ქსელის გამოკვეთილი ნიშნები (ზოგ რეგიონში ამას შეიძლება დაემატოს ადამიანების ისტორიული თანაცხოვრების პირობა), ეკონომიკური კავშირები ქვეყნის სხვა რეგიონებთან და დამოუკიდებლად არსებობის თითქმის ყველა პირობა.

სისტემამ შეიძლება მოიცვას ზონები და ცენტრები, ან რომელიმე მათგანი. გარდა ამისა, მსხვილი ქალაქები ან პირიქით, მსხვილი ქალაქი თავისი აგლომერაციით შესაძლოა წარმოადგენდეს თვითონ სისტემას.

ერთ-ერთი ძირითადი განსხვავება რეკრეაციულ სისტემას, ზონებსა და ცენტრებს შორის იმაში მდგომარეობს, რომ ზონებსა და ცენტრებში რეკრეანტთა გარკვეული მოთხოვნების დაკმაყოფილება ძირითადად ხორციელდება მის ფარგლებს გარეთ წარმოებული საქონლით (მაგალითად, სამრეწველო პროდუქცია და სხვ.).

სისტემა ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების ძლიერი და სუსტი დადებითი ნიშნების მატარებელია. საქართველოში, ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემად შეიძლება ჩაითვალოს მაგალითად, აფხაზეთის რეგიონი, თბილისი თავისი აგლომერაციით და სხვ.

ბ) რეკრეაციული ზონა – ეს შესაძლოა იყოს სისტემაზე მცირე ფართობის მქონე ტერიტორია, სადაც ძირითადად თავმოყრილია ბუნებრივ-რეკრეაციული ან მასთან ერთად ისტორიულ-კულტურული რესურსები და სადაც, მიმდინარეობს რეკრეაციული პროცესი. ზონაში ძირითადად არ ხდება სამრეწველო საქონლის წარმოება. ზონა შესაძლოა არსებობდეს რომელიმე ადმინისტრაციული რაიონის ფარგლებში, შეითავსოს რამდენიმე

პატარა ქალაქი, სოფელი და რეკრეაციული ცენტრი, მაგრამ თვითონ არის სისტემის შემადგენელი ნაწილი. ზონები ძირითადად ხასიათდება ადამიანის ჯანმრთელობაზე ძლიერი ზემოქმედების დადებითი ნიშნებით, მაგრამ ზოგიერთი ცენტრი, რომელიც ორიენტირებულია რეკრეანტთა შემცენებით-ფსიქოლოგიურ უზრუნველყოფაზე, ახასიათებს ადამიანის ჯანმრთელობაზე სუსტი ზემოქმედების დადებითი ნიშნები. მაგალითისათვის, რეკრეაციულ ზონას შეიძლება მიესადაგოს მწვანე კონცხი-ქობულეთის სანაპირო ზოლი და ა.შ.

გ) რეკრეაციული ცენტრი უნდა ხასიათდებოდეს მცირე ტერიტორიული დარაიონებით. აქ შესაძლოა არსებობდეს ერთი ან რამდენიმე რეკრეაციული ობიექტი, მცირე მოცულობის ქალაქი ან ისტორიული სოფელი და ხასიათდებოდეს რეკრეანტთა ჯანმრთელობაზე როგორც ძლიერი, ისე სუსტი ზემოქმედების დადებითი ნიშნებით. მაგალითად, მცირე მოცულობის ისტორიულ ქალაქში ან სოფელში ზემოქმედება ფსიქოლოგიურ-შემეცნებითი ხასიათისაა, რასაც თან ახლავს რეკრეანტთა ყოფნის პერიოდში გარკვეული დასვენება – ძაღვების აღდგენა.

ზემოთ ჩამოთვლილი სამივე საფეხური მოიცავს რეკრეაციულ ობიექტებს, როგორიცაა: ცალკეული საკურორტო თუ სხვა სახის შენობა-ნაგებობები, სამონადირეო მეურნეობები, ეროვნული პარკები და სხვ.

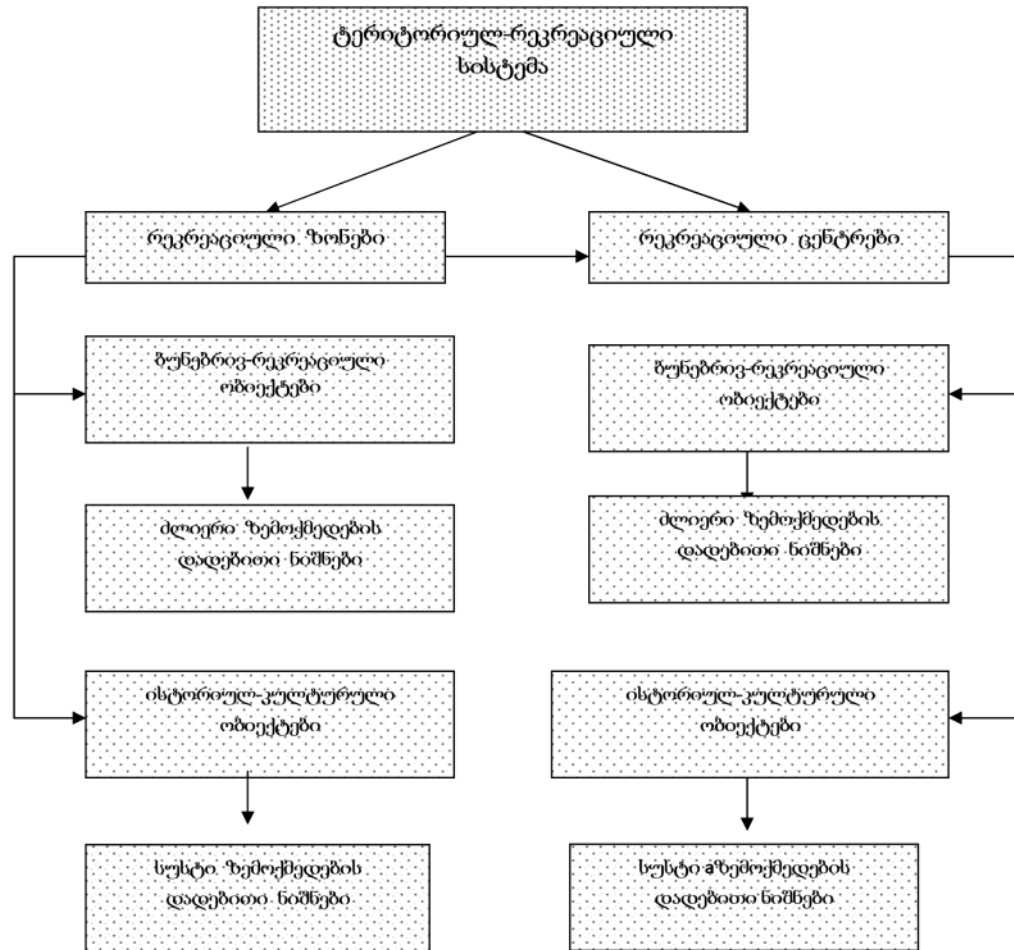
როგორც უკვე აღინიშნა, ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა, ზონა და ცენტრი, ადამიანის ჯანმრთელობაზე ზემოქმედების ძლიერი და სუსტი დადებითი ნიშნების მატარებელია.

ზემოქმედების ძლიერი დადებითი ნიშნები აღინიშნება ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების (სამკურნალო-მინერალური წყლები, კლიმატი და ა.შ.) ადამიანების მიერ უშუალო გამოყენებით და კავშირშია მათი ჯანმრთელობისა და ძაღვების აღდგენის ფიზიკურ პროცესებთან.

ზემოქმედების სუსტი დადებითი ნიშნები ესაა ძირითადად შემეცნებით-ფსიქოლოგიური ხასიათის მატარებელი, რომელიც აღინიშნება ადამიანებს ისტორიულ-კულტურულ ობიექტებზე ყოფნის შემთხვევაში.

რეკრეანტებზე ძლიერი და სუსტი ზემოქმედების დადებითი ნიშნები სქემატურად შემდგენიარად შეიძლება გამოისახოს:

სქემა 1.1.

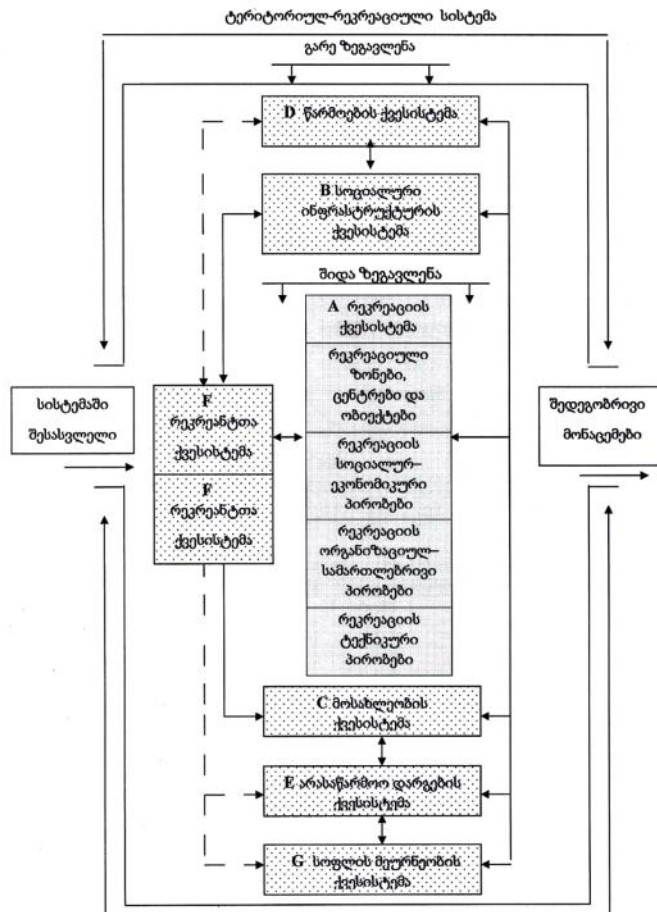
ტერიტორიულ-რეგულაციული სისტემის აქტიური ფუნქციონირება გავლენას ახდენს რეგიონულ გამოვლინებებზე, რაც საშუალებას იძლევა უპირველეს ყოვლისა ხელი შეეწყოს სისტემის ფარგლებში წარმოებითი პროცესების, სატრანსპორტო ქსელის, რეგულაციული ობიექტების მომარაგების,

ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებისა და რეკრეატა მოთხოვნების დაკმაყოფილების უზრუნველყოფას.

ჩვენს მიერ ჩამოყალიბებული ტერიტორიულ-რეგულაციული სისტემა სქემატურად შემდეგნაირად შეიძლება გამოისახოს:

სქემა 1.2

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა

სადაც, უწყვეტი ხაზებით აღნიშნულია ქვესისტემებს შორის პირდაპირი კავშირები; წყვეტილი ხაზებით აღნიშნულია ქვესისტემებს შორის არაპირდაპირი კავშირები;

სისტემა შედგება 7 ქვესისტემისაგან. სისტემაზე გარედან და შიგნიდან ძირითადად მოქმედებს ეკოლოგიური უარყოფითი ზემოქმედების ფაქტორები რომლის ძირითადი წყაროა არსებული საწარმოები, სატრანსპორტო საშუალებები და სხვ.; სქემაზე „სისტემაში შესასვლელი“ – აღნიშნავს რეკრეანტთა მიერ სისტემაში შესვლას; „შედეგობრივი მონაცემები“ – აღნიშნავს სისტემიდან გასვლის შემდეგ რეკრეანტთა ფიზიკურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას.

რეკრეაციის ქვესისტემა მოიცავს: რეკრეაციულ ზონებს, ცენტრებსა და ობიექტებს; რეკრეაციის სოციალურ-ეკონომიკური პირობებს,

სადაც მოიაზრება დასაქმება, შემოსავლები, ხელის შეწყობას სხვა დარგების სტიმულირებისათვის და ა.შ.; რეკრეაციის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი პირობებს სადაც, მოიაზრება სისტემის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტებით უზრუნველყოფა; რეკრეაციის ტექნიკური პირობების ქვეშ მოიაზრება რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვა.

სოციალური ინფრასტრუქტურის ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ მთელ სოციალური ინფრასტრუქტურას.

მოსახლეობის ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ მოსახლეობას.

წარმოების ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ წარმოების პროცესებსა და საწარმოების სიმრავლეს.

არასაწარმოო დარგების ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ არასაწარმოო დარგების (განათლების, კულტურის და ა.შ.) ობიექტების სიმრავლეს.

სოფლის მეურნეობის ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების სიმრავლეს.

რეკრეანტთა ქვესისტემა მოიცავს მთლიანად, ტერიტორიულ რეკრეაციული სისტემის საზღვრებში არსებულ რეკრეანტთა სიმრავლეს. რეკრეაციული საწარმოო ობიექტების ფუნქციონირებას წინ უნდა უსწრებდეს პირველ რიგში დარგობრივი მოთხოვნები და პრინციპები. დარგობრივი პრინციპების დაცვას ხშირად გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური გეგმების შემუშავებისას, შემდგომში დარგების უკეთ ფუნქციონირებისათვის.

რეკრეაციული დარგობრივი ტენდენციები შესაძლოა იყოს დომინანტი, წარმოადგენდეს ორგანიზებული სტრუქტურების საფუძველს და წარმოებაში დაეყრდნოს დარგობრივ პრინციპებს, მაგრამ, ტერიტორიული ორგანიზაცია ყოველთვის არ პასუხობდეს საზოგადოების მაქსიმალურად დაკმაყოფილების მოთხოვნებს.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა, უპირველეს ყოვლისა ტერიტორიულ-ეკონომიკური წარმონაქმნია, რომელსაც თავისი უშუალო დანიშნულების გარდა უნდა ახასიათებდეს ეკონომიკუ-

რი კავშირითიერობები სხვადასხვა დარგებს შორის როგორც სისტემის შიგნით, ისე სისტემის ფარგლებს გარეთ, რადგან იგი ნაწილია ერთიანი, ქვეყნის სამეურნეო სისტემისა. ასეთი მიდგომა საშუალებას იძლევა არასეზონურობის პერიოდებშიც კი, სისტემამ იფუნქციონიროს როგორც ტერიტორიულ-ეკონომიკურმა ერთეულმა. გარდა ამისა, სისტემამ უნდა მოიცავს ზონები, ცენტრები, ობიექტები და განისაზღვროს მათ შორის იერარქიული ურთიერთდამოკიდებულებები და სხვ.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფუნქციონირების ეფექტიანობის გამოკვლევა მოითხოვს სისტემურ მიდგომას და მრავალი მაჩვენებლის გამოყენებას. ამიტომ, ეფექტიანობის განხილვისას უნდა დავეყრდნოთ ყველა მაჩვენებელს, რომლითაც ხასიათდება მისი ცალკეული კომპონენტები. შემდეგ, მიღებული მონაცემები შესაძლებელია რომელიმე სტატისტიკური მეთოდით (მოდელით) მოყვანილ იქნას ისეთ ფორმაში, საიდანაც ფორმულირება გაუკეთდება საერთო დასკვნებს. აქ, უპირველეს ყოვლისა, მხედველობაშია მისაღები ფაქტორებისა და მთავარი კომპონენტების ანალიზი.

თითოეული ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემა შესაძლოა დაიყოს დარგობრივი სპეციალიზაციების მიხედვით, როგორც სამკურნალო, დასასვენებელი, სათავგადასავლო, სამოგზაურო-შემეცნებითი, შემეცნებით-გასართობი და სხვა ნიშნებით. ამიტომ, ამ ნიშნების დივერსიფიკაციით შესაძლოა გამოყოფილ იქნა 3 კატეგორია: 1) სპეციალიზირებული; 2) გარდამავალი; 3) სახესხვაობრივი

აღნიშნული, ცხრილის (№1) სახით შემდეგნაირად გამოისახება:

ცხრილი 1

სპეციალიზირებული	გარდამავალი	სახესხვაობრივი
- კლიმატური კურორტები - ბალნეო კურორტები - სამონადირეო მეურნეობები - კარსტული მღვიმეები	- კლიმატო-ბალნეოლოგიური კურორტები - ბალნეო-კლიმატური კურორტები - ეროვნული პარკები და სხვა სახის დაცული ზუნებრივი ტერიტორიები	- ურბანიზებული ტერიტორიები და მათი აგლომერაცია

ტერიტორიულ-რეკრეაციულ სისტემას შეიძლება ჰქონდეს როგორც ჰომოგენური (ერთნიშნაანი), ისე ჰეტეროგენური (სხვადასხვა ნიშნაანი) ბუნება. სისტემის ჰომოგენობა ფორმირდება ძირითადად ზუნებრივი რესურსების დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშნებით, სივრცობრივი ელ-

მენტების ზემოქმედებით (სამთო ტერიტორიები, მდინარეთა აუზები და ა.შ.) და სხვ. სისტემის ჰეტეროგენობა კი, გამოიხატება რეკრეანტთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაში და სხვ. ამიტომ, სისტემის ბუნებიდან გამომდინარე, უნდა მოხდეს მის ფარგლებში რეკრეაციული ტერიტორიის

ერთგვარი გამოიყენა. კერძოდ, აქტუალურად უნდა იქნას შესწავლილი ლოკალიზაციის პრინციპები, საწარმოების ტერიტორიული კონცენტრაციის, სპეციალიზაციისა და მათი ტიპოლოგიის მიხედვით.

ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ქვეშ, თითქმის ყველა ტიპისა და ზომის ტერიტორიების სამრეწველო ფორმირებისას იგულისხმება ძალზედ დინამიური წარმონაქმნი. მათი დინამიკა მოიცავს: საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცვას, აქტიურ დასვენებასა და სოციალურ-ეკონომიკურ უზრუნველყოფას; სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესს; ზუნებრივი რესურსების მაქსიმალურად ათვისებასა და რაციონალურად გამოყენებას და სხვ.

მაგრამ, განვითარებად ქვეყნებში ახლად წარმოქმნილი პროცესები იწვევს მძაფრ ცვლილებებს, რაც გამოიხატება სპეციალისტების ნაკლებობასა და კადრების დენადობის მაღალ ხარისხში, სამრეწველო საწარმოების საგარეო ეკონომიკურ კავშირებში, შრომის ტერიტორიულ დანაწილებაში და სხვ. ამიტომ, ქვეყნის ერთიან, მოწესრიგებული ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბებას გარკვეულწილად ხელს შეუწყობს ტერიტორიულ-რეკრეაციული სისტემის ფარგლებში, რეკრეაციული რესურსების მდგრადი გამოყენების საფუძველზე, საწარმოების ტერიტორიულ-სტრუქტურული ფორმირებისა და ოპტიმალური ფუნქციონირების დინამიური პროცესები.

BESIK BARKALAIA

MODERN PRINCIPLES OF FORMATION OF THE TERRITORIAL-RECREATIONAL SYSTEM

summary

The paper discusses the basic principles which should become the foundation of development of the Recreational System. In particular, 1) the development of key indicators that should be the pillar of recreational system 2) Determination of factors measuring effectiveness of the recreational system; 3) Development of key factors of territorial recreation system operation and further development; 4) The existence of the natural laws of development of the recreational system; 5) Dividing territorial recreation system into the key stages; 6) The territorial recreation system is the formation of economic relations between the different areas within the system as well as outside the system; 7) System Component – significance of recreation and social infrastructure, manufacturing, non-industrial and agricultural sectors, population and recreants subsystem; 8) Relations between the system and subsystem components; 9) Division of the recreational system according to the specializations; 10) Difference of the system tackled by the present work from those developed by other scientists.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Костровицкий А. Рациональное использование природных ресурсов и охрана окружающей среды. Москва. Изд. „ПРОГРЕСС," 1977 .
2. Преображенский В. Теоретические основы рекреационной географии. Изд. „Наука“ М., 1975
3. Thomas S. Yukic. Fundamentals of Recreation, 2nd edition. Harpers & Row, 1970, Library of Congress 70-88646.